

ÖTVEN ÉVES A POLGÁRI PERRENDTARTÁS

Gáspárdy László

Prof. Dr. iur. habil. Dsc., tanszékvezető (PPKE), az MTA közgyűlésének tagja

Előjáró beszéd

„Minden, mi él, az egyenlő soká él” – e szavakat adta Lucifer szájába Madách. Ha természettudományi értelemben a jogi normák persze nem is tartoznak az élővilághoz, társadalomtudományi értelemben a jogi norma is „él”, mégpedig a hatályosulásától kezdve a hatályvesztéséig. Ezt a jogi életutat – az esetektől függően – napokkal, évszázadokkal, netán ezredévekkel lehet mérni. A jogrendszernek az a közjogi s egyben processzualisztikai ágazata, amelyet polgári eljárásjognak nevezünk, mindenütt általánosan mutatja fel a reá vonatkozó szabályozás viszonylagos szívósságának jeleit. Magyarországon ilyen túlélő a Polgári Perrendtartásról 1952-ben alkotott III. számú törvény, amely fél évszázada vezető jogforrása a szóban forgó jogágazatnak. A tények szerint a mai perjogi törvény nem töltötte még be „napszámát s vágyait”.

Miközben e jeles jubileumot méltányoljuk, nem rejthető véka alá, hogy egyes perjogi kódexek még a miénknél is makacsabul állták a próbát. A francia *Ordonnance civile* 1667-től Napóleonig „bírtá ki”; a német *Zivilprozeßordnung* 1877-től, a hasonló nevű osztrák jogszabály a XIX. század végétől, az olasz *Codice di procedura civile* 1940 óta állja a sarat... Az emberi életkort meghaladó élettartam oka ezen alapvető jogszabályok körültekintő, hosszadalmas, alapos előkészítésében is rejlik. Továbbá okként vehető számításba, hogy a polgári eljárásjogra vonatkozó jogalkotói tevékenység viszonylag ritkábban van jelen a

közvetlen politizálás epicentrumában, így ritkábban is kerül a jogalkotó által megoldandó sarkalatos feladatok élmezőnyébe.

Tudnunk kell azonban, hogy a jogszabályi „eredetmegjelölés” – hosszabb távon érvényes törvények esetén – többnyire csupán a meghivatkozás formális alapja, hiszen maguk a jogszabályi tartalmak (ugyanazon hivatkozási cím alatt) lényegesen változnak, s változnak is. A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. számú törvény (Pp.) időállósága is – jórészt – látszólagos. Az eredeti szöveg számos kismértékű, kilenc alkalommal pedig reform-léptékű, ún. novelláris változtatás révén nyerte el mai arculatát.

Már a kiegészítést közvetlenül követő törvényhozás (1868) Ideiglenes Törvénykezési Rendtartást fogadott el a polgári ügyek intézése tárgyában, majd 1911-ben megszületett az első Polgári Perrendtartás, mely 1915-ben lépett életbe. A Rendtartás negyvenhét évig „élt”, az utóbbi harminc-hét év után „töltte be” rendeltetését. A Pp. – formailag mindenképpen – időtállóbb elődeinél. A laudációra – ebből a szempontból – mindenképpen megvan az indok.

Egy, a polgári perjogról szóló átfogó jogszabály, öltse bár magára a királyi rendelet, a köztársasági elnöki rendelet vagy a törvény „köpenyét” (nálunk mindenkor csakis ez utóbbit), eszményi esetben a haladás egyik eszköze. Bármely esetben azonban fontos „láttelel”, amelyből végső soron kiolvasható egy társadalom adott állapota egy aktuális történeti helyzetben. Ez a „láttelel” amiatt fontos, mert a társadal-

mi viszonyoknak azon a részterületén, melyeket átfog, kitapinthatóvá teszi egy politikai elit jogpolitikai eszméit, s ezek hatása tömegmérétekben érvényesül. A polgári ügyek (peresek és nemperesek) számának emelkedése jó évszázada megtapasztalt jelenség a civilizált államokban. Így hazánkban is sok százezren, vagy még ennél is többen – emberek és szervezetek – kerülnek évről évre kapcsolatba törvényházakkal, ügyvédekkel, közjegyzőkkel és bírósági végrehajtókkal.

A polgári ügyek tömegességéből is adódó fontossága, továbbá a jogrendszer belső egységének, koherenciájának és áttekinthetőségének szempontja talán meg is kívánhatná, hogy jogágazatunkat (vagyis a polgári eljárásjogot) egyetlen alapvető jogszabály keretei közé helyezzük. Magyarországon ez sosem volt így. A perjog egyes sajátos szabályai, továbbá a bírósági végrehajtás szabályai (ez utóbbiak 1881-ben, majd 1995-ben, utóbb 1979-ben, végül 1994-ben) elkülönülten jöttek létre a vezető jogforrástól. Így van ez csaknem mindennütt. A németek 1898-ban létrehozta egy „ikertörvényt” (mintegy a ZPO – Zivilprozessordnung párdarabjaként), Ausztriában önálló törvény rendelkezik a végrehajtási jogról. Az elmúlt évszázad 80-as éveiben a maga teljességében dolgozták ki a szóban forgó jogágazatot Montevideóban, bár alapjaiban szabályozó törvénytervezetet (a nevezetes Código tipot), e merész terv nem vált az ibér-amerikai földrészen általánosan elfogadottá.

A Pp. a jogállamiságot megelőző évtizedekben

Az Országgyűlés tehát 1952-ben egy, szinte időtlenül érvényes jogalkotói szokványhoz igazodva méretezte tárgyát, midőn azt – lényegében – a polgári peres eljárásokra korlátozta. Ám baljós közállapotú viszonyaink közepette lényegesen szűkre szabták

ezt a tárgymeghatározást azok az intézkedések, amelyek révén a peresíthető élethelyzetek korábban megvolt szélesebb választéka számottevően csökkent. Az új perrendi törvényt megelőzően már elsorvasztották a választott-bíráskodás intézményét; megszüntették a közigazgatási bíráskodást; a munkáltató és a munkavállaló, továbbá az államosított („szocialista”) vállalatok egymás közötti jogvitáit, úgyszintén a szövetkezet és tagja közötti netán létrejövő jogi konfliktusokat lényegében kivonták a bírói ügykörből.

Ebben a szűkös szabályozási mezőben jött létre a „pépé” (ahogyan a jogászi szakmában ma is idézgetjük a félévszázados törvényt) művet). Ezért is vált lehetővé az a „megtakarítás”, amelyet a „rég” Pp. 792 paragrafusával szemben az „új” Pp. 327 paragrafusa tudott felmutatni. Arról, hogy ebben a korlátozott térben a polgári perjogi törvénykezés milyen elveknek alárendelten kezdte meg működését, a Perrendtartásról szóló törvényjavaslat Általános indokolása ad csaknem kimerítő tájékoztatást.

Az indokolás, miután hálásan méltatta „az élenjáró szovjet szocialista jogtudomány gazdag tapasztalatait és elméleti eredményeit”, rámutat:

- a büntetőügyekhez hasonlóan a polgári ügyekben is bevezetésre kerül az ülnöki részvétel,
- a pereket az anyagi (objektív) igazság alapján kell eldönteni,
- megnő a bíróság pervezető hatalma,
- az ügyvédi képviselőt sosem kötelező,
- a perorvoslat már nem vihető kétfokú, hanem csupán egyfokú fellebbevitelre.

Ha ma, fél évszázad elmúltával tekintünk vissza erre az önjellemzésre, azt állapíthatjuk meg, hogy az abban rögzített vezérlő eszmék mára – és pedig többnyire fokozatosan – eltűntek, korlátozódtak vagy újfajta értelmet nyertek. Különös módon a

törvény tervezetéhez fűzött indokolás két olyan lehetséges változást nem említ, amelyek utóbb is időtállóknak, progresszívnek bizonyultak. Az egyik fontos újítás a törvényszék („megyei bíróság”) mint elsőfolyamodású perbíróság előtti eljárás formakényszeres, erősen idejélmúlt szabályainak elejtése volt. Ezáltal a peres eljárás „forgatókönyve” a kívánatos mértékig egységesebbé vált, egyszerűsödött. Hasznosnak bizonyult az a másik javaslat is, amely szerint a polgári pereket főszabályként immár a járásbírók („helyi bíróságok”) előtt kell megindítani, így téve a jogkereső közönség számára jobban hozzáférhetővé az igazságszolgáltatás szerveit.

Azt már a szóban forgó év kezdetleges közjogi állapotának tudhatjuk be, hogy a Polgári Perrendtartásról szóló törvény hatálybalépéséről és a szükséges átmeneti szabályok megalkotásáról egyetlen jogszabályban kellett volna rendelkezni, mégis mind törvényerejű rendelet, mind minisztertanácsi rendelet is gondoskodott róla, ez utóbbi mintegy a „hatályba léptetés hatályba léptetéséről”. A 105-ös minisztertanácsi rendelet kibocsátása közjogi megengedtségének kérdése fölött csendes szemét hunyva, a magyar jogásztársadalom öt évtized óta pragmatikusan elfogadja, hogy végül is ez a jogszabály teremtette meg a perenkívüli (nemperes) eljárásokban – ha az ezekre vonatkozó jogforrások hallgatnak – a Pp. közvetlen, illetőleg analogikus alkalmazásának általános lehetőségét, egyfajta egységbe vonva így az egész jogágazatot.

A jogállamiságra való áttérést megelőzően a közel négy évtizeden át már működő Polgári Perrendtartást négy novelláris változtatás érintette. Bár az legutóbbi, jó évtizednyi szünethez képest a reformok közötti átlagos időközök lényegesen hosszabbak voltak, az akkori változások mértéke számottevő. Így például az I. Novella

(1954) a Pp. eredeti normaszövegének kb. egynegyedét érintette, a II. Novella (1957) a – megalkotáskor hatályos – perjogi szöveg mintegy egyharmadát vonta revízió alá.

Egyéb, akár etatistának is nevezhető vonásai mellett az első reform egyik súlypontja a számszerűsége és társadalompolitikai fontossága miatt lényeges házassági bontóperek szabályozására esett. Fontos újítás volt, hogy az előkészítő eljárás befejezté nyilvánítása (magyarán a békítés sikertelensége) esetén akár a kérelmező, akár annak ellenfele a bontókeresetet egy évi határidőn belül volt jogosult előterjeszteni. (E határidő elmulasztása esetén a procedura kezdődhetett előlről.) Továbbmenőleg ezzel a novellával vált érvényessé a fellebbviteli bíróság bizonyításfelvételi jogának korlátozása, ami – elavult – szovjetjogi, illetve cári orosz, végső soron (régii) francia mintának hódolt. A II. Novella (1957) révén ez a doktriner rezsim megdőlt. Hatályát veszítette a házassági bontóper megelőző előkészítés naiv, bár bizonyára jó szándékkal bevezetett intézménye is. (Az eszme utóbb felmerült, de végül is dolgozó nélkül kivonult a törvénytarból.) Talán elgondolkoztató, korfestő adalék lehet, miszerint a Parlament felhatalmazta az igazságügyi minisztert, hogy a Perrendtartás egységes szövegét akként is közzéteheti, hogy azon „az érdemet nem érintő *szöveg-módosításokat* (kiemelés tőlem, G. L.)” átvezeti...

Vitathatatlan, hogy a szocialista perjog alapjainak megújítására tett négy kísérlet közül a III. Novella (1972) teljesítménye emelkedik ki. Ez akkor történt, amikor a delelőjére érkezett rendszer a népgazdaság irányításának megreformálása után a jogreformjához látott. (A Pp. akkori szövegének cca. 20 %-a változott meg, illetve egészült ki.) Alkotmányjogi és szervezeti változások eredőjeként a törvényházak ismét kitárták kapuikat azok előtt a jogi

konfliktusok előtt, amelyeknek eldöntésére igazságszolgáltatási fórumon több mint két évtizede nem nyílt lehetőség. Így jött létre – egyebek mellett – az ún. gazdasági bíraskodás, vagyis a szocialista (gazdálkodó) szervezetek egymás közötti jogvitáinak „levezénylésére” szakosodott bírósági tevékenység.

Hét évvel a korszakos III. Novella megalkotása után, 1979-ben került sor a Pp. negyedik novelláris reformjára. Ez a módosítás az addig háromszor is revízió alá vont és éppen hatályos normaszöveg mintegy 10%-át újította meg. A változások az akkor uralkodó körök számára nem igazán szerencsés csillagzat alatt születtek. Mégis pozitív fejleménynek tekinthető, hogy a IV. Novella a gazdasági perek addig módfelett „zárványszerű” szabályait – a kivételektől eltekintve – a perjog általános szabályainak uralma alá rendelte.

A Pp. a rendszerváltás után

A Köztársaság I. legiszlaturája, majd az azt követő parlamenti ciklusok is, két fontos eszmei alapot nyertek a perjog lehetséges, illetve szükséges megújítása számára. 1989-ben lényegesen új fajta – jogállami – tartalommal telítődött az *ancien régime* egykori alaptörvénye, mely még 1949-ben született.

Az Alkotmány azon általános rendelkezései közül, amelyek a polgári perjoggal is összeköttetésben állnak, rámutathatunk a demokratikus jogállamként történt önmeghatározásra, a nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját szavatoló jogtételre, az ember elidegeníthetetlen és sérthetetlen jogait elismerő normára, arra a fontos szabályra, amely szerint az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, de ez valamely alapvető jog lényeges tartalmát nem korlátozhatja. A jogállamiságra áttérés igen fontos újítása volt az a deklaráció, amely szerint „a bíróság ellenőrzi a közigaz-

gatási határozatok törvényességét”. A megújított alaptörvény a jogorvoslati jogot alapjoként határozta meg. A rendszerváltás után is ritkán módosított Alkotmány, immár a III. legiszlatura idején (1997), a bírósági szervezet addigi háromszintű rendszerébe egy újabb szintet iktatott: az ítéletáblai szintet, amely a legfelsőbb bírósági szint alatt közvetlenül helyezkedik el.

1990-ben alakult meg az Alkotmánybíróság. A jogállamiságra tájolt, jelentősen módosított Alkotmány nyomán szinte „ikonoklaszta” heveségével tevékenykedő testület judikatúrája tekinthető azon másik fontos kiindulási alapnak, amely a megreformált Alkotmány és egyéb tényezők mellett végül is öt novelláris reform segítségével kiformalta a polgári perjogunk mai arculatát. Lényege szerint az Alkotmánybíróság természetesen nem léphetett elő jogalkotó tényezővé, de megsemmisítő jogkörét (perjogi tárgyban főleg a működésének első *lustrum*-ában) gyakorolván, jelentős impulzusokat adott a perjogi tárgyú törvényalkotás számára. Az Alkotmánybíróságnak ezt a hasznosan „képromboló” tevékenységét néhány lényeges döntésének felemlítése is jól érzékeltetheti. A testület sikrasszállt azért, hogy peres ügyet első fokon csak tárgyaláson bírálhasson el érdemben a bíróság; óhajtotta, hogy valamely per érdeme felől másodfokon folyó ügyben, de ott elsőfokú bíróság módjára hozott végzés nem maradhat jogorvoslat nélkül; eltörölte a törvényességi óvás intézményét; megsemmisítő bírálattal illette azt a felsorolást, amelynek keretel között az ügyfél pert indíthatott a közigazgatási szerv ellen.

Az Alkotmánybíróság igényeit a Parlament kielégítette. A rendszerváltoztatást követő első perjogi reform, a Pp. V. Novellája (1992) éppen a miatt jött létre, mert az Alkotmánybíróság elvetette a Legfelsőbb Bírósághoz való feljutás szovjet modelljét: a törvényességi óvást. Ebben a jogüres tér-

ben teremtette meg az Országgyűlés a felülvizsgálat intézményét, amelynek szabályai mai érvényüket a IX. Novella (2001) révén nyerték el.

A jogállamiságra való áttérést követő bő egy évtized alapvető perjogi újításai azonban – mint hangsúlyoztuk – nemcsak a megújított alaptörvény és az ún. „taláros testület” joggyakorlata alapján jöttek létre. A törvényházak mindennapos üzemvitelét ugyanis a közbülső időszakban létrehozott perjogi újítások: a VI., a VII. és a VIII. Novella érintették mintegy „testközelből” és tömegmérétekben (1995-ben, 1997-ben és 1999-ben). A *fin de siècle*-ben született ezen három perjogi reform közül, véleményem szerint, az elsőként említett hozta a leginkább döntő változást. A hatodik perrendtartási reform ugyanis – örvendetes módon – lényegében a peres felekhez címezte üzenetét, akik számára (mint önérdékük hordozói és megvalósítói számára) az addigiakhoz mérten nagyobb aktivitást írt elő, ennek tágabb teret is engedett, viszont kevesebb megértést mutatott az önhibás (inaktív, passzív) pivertelt tanúsító fél irányában. A rákövetkező novella, élve az alkotmánymódosítás (1997) adta lehetőséggel, az ítélet elleni fellebbezés esetére kétszotatúvá tette a fellebbezési rendszert, bizonyos – szociálpolitikai szempontból nehezen védhető – restriktiót vezetve be abba. A törvényhozó ugyanis megalkotta az ún. kistárgyértékű per fogalmát (ez lényegében a havi minimálbér négyszeresével azonos összegre vonatkozik), s aki ilyen körből fellebbez, kevesebb joggal élhet mint az, aki nem „bagatellügyben” érdekelt. Ugyanezen reform csaknem teljesen kizárta a fellebbezés lehetőségét a közigazgatási perekben, teret engedve annak a vitatható felfogásnak, mely szerint a közigazgatási per mintegy a közigazgatási eljárás folytatása a bíróság előtt, holott e kétféle eljárásnak a tárgya nem azonos, az

addigi diszparitációs viszonyt pedig a felek között a perben az egyenrangúság elve váltja fel.

Immár a köztársasági legiszlátúra harmadik ciklusában megszavazott – összességében a nyolcadik – reform egyik vezérlő gondolata is a perek futamidejének az optimalizálása volt, de a törvényhozó ezúttal nem a felek „jól felfogott érdekére” apellált (mint 1995-ben), hanem a bíróságok és az ott tevékenykedő személyek (elsősorban a bírák) fegyelmezett agilitására. Az eredetileg a közigazgatási eljárásra és a büntető-eljárásra jellemző, de újabban egyes külföldi példákban is fellelhető módon e reform a polgári per fejlődésmenetének majd mindenik állomásához elintézési (ügyintézési) időtartamokat rendelt.

Záró gondolatok

Fejtegetéseinek, ismertetéseinek záró részében e sorok írója feltenni tartozik azt a kérdést, hogy egy új, alapvető törvénymű megalkotása révén búcsút kell-e vennünk az ötvenéves Polgári Perrendtartástól. Úgy gondolom, hogy egy új, alapvető törvényre elvileg akkor van szükség, ha a meglévő, a régi fenntartása ellenében abszolút (vagy majdnem ilyen) kontraindikáció mutatkozik. Az elmúlt bő két évtizedben – politikailag gyökeresen eltérő környezetben és különféle fórumokon – lelkes, sőt tekintélyes szószólói voltak a „polgári eljárás átfogó felülvizsgálatának” (Kormányhatározat 1980. decemberéből), illetve – az elmúlt nyolc évben tartott országos jogásztalálkozókon – a perrendi reformnak, utóbb a Polgári Eljárásjogi kódexnek, aztán egy új Pp. „haladéktalan” előkészítésének, végül egy új Pp. egységes koncepciója kidolgozásának.

A perrendi reformok kivételével ezek az óhajok nem teljesültek, és pedig – elvi szintről nézve a dolgot – amiatt nem, mert a gyökeres perjogi innováció okait és céljait

nem sikerült összefoglalóan és meggyőzően bemutatni. Ez valószínűleg arra a döntő körülményre vezethető vissza, hogy Perrendtartásunkba, ebbe a régi „tömlőbe”, a reformok és más, kisebb frissítések révén – statisztikai átlagban évi rendszerességgel – a jogalkotónak mindig sikerült „új bort” töltenie.

Divatszóval élve természetesen a polgári perjogi berendezkedés is környezetfüggő. A polgári perjogi berendezkedésnek azt a jogi környezetét, amelytől az – részben vagy egészben – függ, legalább három területen lelhetjük föl: az *Európai Unió* jogában, a magyar *Alkotmányban* és a keresetlevelekre érdemben reflektáló ítéletekben alkalmazott ún. *anyag jogi normákban*. (Polgári jog, családjog, munkajog stb.) Az Európai Uniónak polgári eljárásjogi téren, leszámítva a joghatóság (vagyis a bírósági ügyek elosztását az egyes államok között) és a külföldi határozatok belföldi elismerése és végrehajtása tárgyában megalkotott Brüsszeli Egyezményt (1968), közös törzsanyaga nincsen. Az ahhoz igencsak közel álló Luganói Egyezmény (1988) viszont lényegében hazai jogunk részévé vált. Magyarország inkorporálta az 1950. november 4-i az emberi jogok tárgyában kötött Római Egyezményt. (Mindezek a rendszerváltást követő évek fejleményei.) A magyar Alkotmány, amely a polgári eljárásjog számára is egyfajta közjogi *Über-ich*, vélhetően nem tesz meg rövidebb távon olyan „kopernikuszi fordulatot”, amely számottevő mértékben hívná létre a perjogi igazodás kényszerét. Az említett két tényezőhöz viszonyítva az anyag jogi háttér esetleges változásai jelenthetik a kevésbé stabil háttértényezőt. Így például, ha az új Polgári Törvénykönyv megalkotása révén a kodifikátor kiküszöbölné a „gazdálkodó szervezet” (mint a gazdasági forgalom professzionális résztvevőiből álló alanyi kör) fogalmát, akkor ezt a lépést egé-

szben bizonyosan polgári eljárásjogi konzekvenciáknak kell majd követniük, mint-hogy a „gazdálkodó szervezetek” a polgári eljárásokban is némileg sajátos státussal rendelkeznek.

Abszolút (vagy ahhoz közel álló) pozitív indikációk hiányában tehát a Polgári Perrendtartást – mai állapotában – nem „temetni” kell, de nem is csak „dicsérni”. A viszonylagos indikációk egész sora – melyek közül jó néhányat a többnyire kritikus jogászság képviselői, olykor egymással is vitatkozva, felhoznak – arra figyelmeztet, hogy (ismét csak Madáchcsal szólva, ám ezúttal parafrázálva szavait) az alkotó nem pihenhet. Az nyilvánvaló, hogy szakjogi részletkérdésekről nem ezeken a hasábkon kell disputálni. Minthogy azonban nagyon lényeges felvetésnek érzem, röviden azt a hipotézisemet iktatom ide, miszerint a pereskedés mint tömegmértű társadalmi tevékenység jogi feltételeinek jobbítása csak részben függ a perjogi szabályozás jobbításától: a döntőbb lépések megtétele most a perjogi szabályokon kívüli, de azok érvényesülésére visszaható tényezőkre vár. Két ilyen tényezőt neveznek meg: az egyik a perelhárítást, a másik a pereskedés költségvonzatait érinti.

A döntnöki fórum által megszervezett és kiértékelt polgári per általában sosem volt az állam „egyedárúsága”. A bíróságok túlterheltségét – nagyon szkematikusan – kétféle módon enyhítik: azzal, hogy a szembenálló felek a jogvitájukat az általuk kijelölt választott bíróság elé is vihetik, illetve azzal, hogy az állami bíróság a jogvita rendezését nemperes (perenkívüli) eljárásban is megkísérelheti, illetve eldöntheti. Nem kellően kiaknázott, de kellően kiaknázandó fejlesztési lehetőségeket rejt nálunk mindkét módozat.

Modern jogállamban, így Magyarországon is, a perkapu tágra nyitott, részben az expanzió jeleit mutató anyag jog, részben

a bírósághoz fordulás alapjoga (*Acces to Justice*) alapján. A pereskedő feleknek nyújtott állami pénzbeli kedvezmények, továbbá a piacgazdaságból is adódóan egyre sűrűsödő interakciók, végül a jogi sérelem-tudat felértékelődése nevezhető meg, mint olyan feltételek, amelyek nyomán valóban tömegmértékűvé is válik a perkapun való belépés. Ebben a peráradatban „úsznak” szükségtelen elemek is. (Például a felperes részéről abbahagyott vagy elbukott perek, illetve azok a perek, amelyekben a marasztaló ítélet végrehajthatósága eleve teljesen irreális.) A polgári igazságszolgáltatást ettől a szükségtelen ballasztjától részben megszabadíthatná egy koncepciózus „perjogi pénzügypolitika”, amelyben alapproblémaként (mint általában a tercier szektorban) azon (alkotmányjogi, fiskális és társadalompolitikai összetevőjű) kérdés merülne fel, hogy kell-e, s ha igen, milyen elosztású anyagi teherviselés

indokolt az állam és a perlekedők között. Sajnos abban az előkérdésben, hogy a perek költségigénye ténylegesen miként is alakul, önismeretünk több, mint hiányos.

A Polgári Perrendtartás fél évszázados útjáról közösen szervezendő országos szakmai rendezvényt emlékezik meg a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Akadémiai Bizottságának égisze alatt működő Polgári Eljárásjogi Munkabizottság és a Miskolci Egyetem Polgári Eljárásjogi Tanszéke. A rendezvényre a tervek szerint 2003. tavaszán kerül sor. Az emlékezés és méltatás annak a törvénynek szól majd, amely szerencsétlen politikai konstellációban született ugyan, de mára jogállami körülmények között élheti érett férfikorát.

Kulcsszavak: *Alkotmány, Alkotmánybíróság, bíróság, Európai Unió, fél, igazságszolgáltatás, novelláris reform, polgári eljárásjog, polgári per, Polgári Perrendtartás*

IRODALOM:

Gáspárdy László:

Die Grundsätze des ungarischen Zivilverfahrensrechts.

In: Festschrift für Prof. Kostas Beys. Athén, 2003 (sajtó alatt)

Il mio specchio retrovisivo. Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica. Miskolc, 2002 (sajtó alatt)

Modern magyar perjogtörténet. Novotni Kiadó Miskolc, 2002.

Polgári eljárásjogunk fejlesztési lehetőségei. In: Tizenhetedik Jogász Vándorgyűlés. Budapest, 2001. 9-27.

A polgári per alternatívái de lege ferenda. In: Polgári eljárásjog a XXI. sz.-ban. PTE ÁJK Pécs, 2002. 29-35.

Polgári perjogunk és a harmadik évezred. Magyar Jog 1999. 575-579.

Quo vadis magyar polgári eljárásjog? In: *Facultas nascitur.* Bíbor Kiadó, Miskolc 2002. 171-181.

Quo vadis Hungarian Civil Procedural Law? In: *A magyar magánjog az európai jogfejlődés áramában.* Novotni Kiadó, Miskolc. 2002. 139-148.

Vervassungsmäßige Ordnung des Zivilverfahrensrechts im Rechtsstaat Ungarn. In: Festschrift für Prof. Reinhold Geimer. Verlag C.H.Beck, München, 2002. 183-7